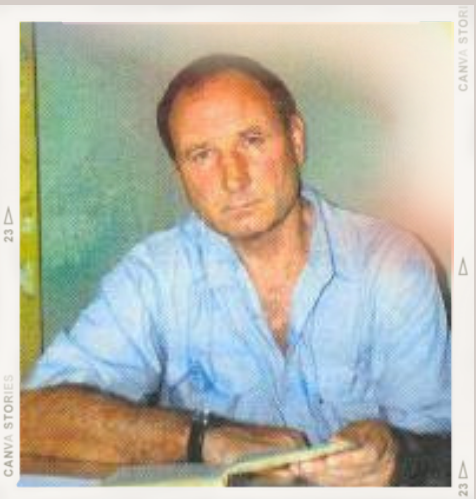

ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПРИВАТНИЙ ЗАКЛАД
"ДНІПРОВСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ"

ВКЛАД ВИДАТНИХ ПСИХОЛОГІВ УКРАЇНИ В РОЗВИТОК НАУКИ

Матеріали круглого столу
29 квітня 2022 року

ДНІПРО, 2022

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПРИВАТНИЙ ЗАКЛАД
«ДНІПРОВСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»**

Кафедра психології

**ВКЛАД ВИДАТНИХ ПСИХОЛОГІВ
УКРАЇНИ В РОЗВИТОК НАУКИ**

(Матеріали круглого столу, 28 квітня 2022 року)

**Дніпро
2022**

УДК 159.9019 (477)
В-56

Рекомендовано до друку Навчально-методичною радою Вищого навчального приватного закладу «Дніпровський гуманітарний університет» (протокол № 9 від 19.05.2022)

В-56 Вклад видатних психологів України в розвиток науки: матеріали круглого столу (Дніпро, 28 квітня 2022 р.). Дніпро: ВВПЗ «Дніпровський гуманітарний університет», 2022. 46 с.

Збірник містить матеріали круглого столу «Вклад видатних психологів України в розвиток науки» (28.04.2022), у роботі якого взяли участь представники закладів вищої освіти України.

Матеріали круглого столу надруковані в авторській редакції.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

д-р юрид. наук, проф. **Олег КИРИЧЕНКО** (голова); канд. юрид. наук, доц. **Тетяна АЛФЬОРОВА** (заст. голови); канд. психол. наук, доц. **Людмила ПРІСНЯКОВА**; старший викладач **Вікторія КОРСУНСЬКА** (секретар)

© ВВПЗ ДГУ, 2022
© Автори, 2022

ЗМІСТ

Програма круглого столу «Вклад виданих психологів України в розвиток науки»	4
Передмова	6
Агапова І. М. Індивідуально-типологічні особливості ефективності інформаційної взаємодії співробітників промислового підприємства	8
Зелінська Я. Ц. Особливості розвитку комунікативної компетентності майбутніх психологів	12
Корсунська В. В. Розвиток української психологічної науки та особливості генетичної психології з точки зору С. Д. Максименка	16
Красильникова А. О. Вклад у розвиток науки І. І. Цушко	22
Охотник Я. С. Вклад в розвиток науки І. Г. Білявського	24
Педенко Н. С. «Час у психіці людини» Б. Й. Цуканова	26
Пріснякова Л. М., Варакута М. Л. Часова теорія Б. Й. Цуканова в практиці психологічного дослідження	31
Сосновенко Н. В., Горленко В. М. Іван Цушко: біля витоків психологічної служби	35
Чередніченко О. М. Максименко С. Д. – стежини наукової діяльності	40
Резолюція	45

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПРИВАТНИЙ ЗАКЛАД
«ДНІПРОВСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»**

Кафедра психології

Програма круглого столу

**ВКЛАД ВИДАТНИХ ПСИХОЛОГІВ
УКРАЇНИ В РОЗВИТОК НАУКИ**

(28 квітня 2020 року)

**Дніпро
2022**

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ

Голова оргкомітету:

КИРИЧЕНКО Олег – доктор юридичних наук, доцент, ректор Вищого навчального приватного закладу «Дніпровський гуманітарний університет»

Члени оргкомітету:

АЛФЬОРОВА Тетяна – проректор з навчальної та наукової роботи Вищого навчального приватного закладу «Дніпровський гуманітарний університет», кандидат юридичних наук, доцент

ПРИСНЯКОВА Людмила – завідувач кафедри психології Вищого навчального приватного закладу «Дніпровський гуманітарний університет», кандидат психологічних наук, доцент

КОРСУНСЬКА Вікторія – старший викладач кафедри психології Вищого навчального приватного закладу «Дніпровський гуманітарний університет»

ПОРЯДОК ДЕННИЙ

28 квітня 2022 року

Реєстрація учасників	14:00 – 14:10
Відкриття круглого столу (онлайн)	14:10 – 14:20
Виступи та обговорення	14:20 – 16:50
Підведення підсумків	16:50 – 17:00

РЕГЛАМЕНТ ВИСТУПІВ:

Доповідь на засіданні – до 10 хв.

Обговорення доповідей – до 7 хв.

ВІДКРИТТЯ КРУГЛОГО СТОЛУ «ВКЛАД ВИДАТНИХ ПСИХОЛОГІВ УКРАЇНИ В РОЗВИТОК НАУКИ»

ВІТАЛЬНІ СЛОВА

АЛФЬОРОВА Тетяна – проректор з навчальної та наукової роботи Вищого навчального приватного закладу «Дніпровський гуманітарний університет», кандидат юридичних наук, доцент (м.Дніпро, Україна)

ПРИСНЯКОВА Людмила – завідувач кафедри психології Вищого навчального приватного закладу «Дніпровський гуманітарний університет», кандидат психологічних наук, доцент (м.Дніпро, Україна)

ПЕРЕДМОВА

Шановні учасники!

Усім відомо, що психологія як наука народилася у 19 столітті, а перша психологічна лабораторія була відкрита професором Лейпцизького університету Вільгельмом Вундтом. Він хотів, щоб психологія стала природною наукою, а не просто описовою. На його думку, психологія є основою для інших наук, бо має унікальний предмет – безпосередній досвід суб'єкта, який впливає через інтроспекцію.

Психологія вивчає поведінку і психічні процеси та їх залежність від фізичного стану організму, психічного стану або зовнішнього середовища. Основна мета психології – описати, пояснити, передбачити та контролювати поведінку людини.

Основним напрямком інтересів психології є особистість. Тому вивчення психології прагне зрозуміти, як ми відчуваємо, думаємо, навчаємося, спілкуємося з іншими та розуміємо себе.

Психологічні дослідження потенційно охоплюють все, що роблять люди та тварини. Це стало відправною точкою виникнення багатьох напрямів психології. Залежно від предмета дослідження ми можемо поділити психологію на когнітивну, соціальну, розвивальну та ін.

Наукова психологія відповідає всім критеріям науковості (мета, об'єкт, метод, мова), що дає можливість відрізнити її як наукову дисципліну від інших наук (психологію від соціології), а також від однієї галузі психології від іншої.

З історії психології нам відомо багато вчених, які займалися дослідженням у сфері психології: Е. Тітченер, В. Джеймс, З. Фрейд, М. Вертхаймер, К. Коффка, В. Келер, І. Павлов, Д. Б. Вотсон, Б. Ф. Скіннер, А. Маслоу, К. Роджерс, Н. Хомський, Ж.-Ж. Піаже, М. Ш. Уошберн, М. В. Калкінс, М. К. Джонс, К. Горні, А. Фрейд, М. Кляйн та інші. Завдяки їх наполегливій праці психологія має найважливіші досягнення: відкриття класичного та інструментального обумовлення; дослідження запам'ятовування

та забування словесного матеріалу – малювання кривої забування; розрізнення короткочасної та довготривалої пам'яті; дослідження механізмів пам'яті; відкриття генеративно-трансформаційної граматики; опис стадій психічного розвитку; опис стадій психосексуального розвитку; концепція ієрархії потреб; опис механізмів соціального впливу; дослідження функціонування малих груп і зміни ставлення; опис несвідомих процесів, розробка методів клінічної діагностики та психотерапії.

Однак, щоб не відбувалося в всесвіті, які б економічні чи політичні події не впливали на особистість, завжди психологія буде привабливою науковою діяльністю. Тому є необхідним вивчати, аналізувати та систематизувати наукові досягнення сьогодення.

Для цього ми пропонуємо організувати тематичні засідання, де у дружньому колі викладачі-науковці, психологи практики та студентська молодь висловлювали та обговорювали свої думки, ділилися досвідом та результатами досліджень у сфері психології.

І на завершення, хотілося б висловити думку Зігмунда Фрейда: «Щоб по-справжньому бути близьким з іншим, ми повинні по-справжньому слухати іншого: відкинути стереотипи та очікування, пов'язані з іншим, і дозволити сформувати себе відповіддю іншого».

Тетяна АЛФЬОРОВА,
проректор з навчальної та наукової роботи

Агапова Ірина Миколаївна,
старший викладач кафедри психології
Вищого навчального приватного закладу
«Дніпровський гуманітарний університет»

ІНДИВІДУАЛЬНО-ТИПОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕФЕКТИВНОСТІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ СПІВРОБІТНИКІВ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

В даний час однією з ключових бізнес-функцій на промисловому підприємстві є побудова ефективної інформаційної взаємодії працівників для вирішення виробничих завдань.

Ефективно налагоджені внутрішньо корпоративні комунікації:

- впливають на швидкість та ефективність обмін даними;
- створюють психологічно-сприятливу обстановку для самореалізації працівників та їх професійної взаємодії;
- скасовують вертикальні бар'єри для отримання керівництвом компанії своєчасного зворотного зв'язку;
- впливають на швидкість прийняття ефективних рішень топ-менеджментом;
- знижують плинність персоналу та відтік кваліфікованих співробітників;
- оптимізують витрати на залучення, адаптацію та навчання нового персоналу;
- знижують ризик емоційного вигорання персоналу різних ланок виробничої діяльності – робітників, обслуговуючого персоналу, керівників.

Всі ці фактори в результаті призводять до вирішення стратегічних завдань: підвищенню конкурентоспроможності підприємства на ринку та, як наслідок, досягненню очікуваних фінансових результатів.

За оцінками фахівців, керівники всіх рівнів 80% свого часу витрачають на різні види off- та online комунікацій.

Структура горизонтального та вертикального спілкування тісно пов'язана з виробничими процесами всередині організації, охоплює співробітників усіх підрозділів і безпосередньо залежить від рівня їх комунікативної компетентності (рисунок 1):

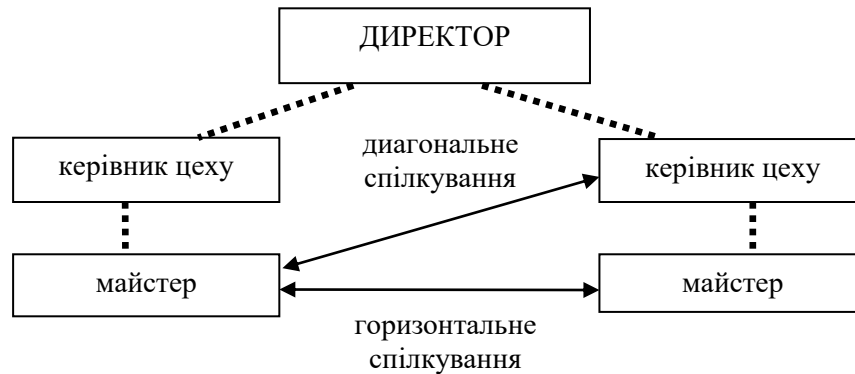

Рисунок 1. Горизонтальні и діагональні комунікації в організації

Для визначення вираженості впливу темпераментних особливостей на ефективність комунікативного процесу було проведено дослідження на виробничому підприємстві м. Дніпро. У ньому взяли участь 320 співробітників різного віку, статі та професійного рівня (робітники, обслуговуючий персонал, керівники різного ланок).

З метою визначення специфіки нервової системи та темпераментних особливостей було використано тест Г. Айзенка ЕРІ.

За кількістю представників різних типів темпераменту випробувані розподілилися таким чином: 25,6% – холериків, 39,1% – сангвініків, 12,4% – меланхоліків, 15,4% – флегматиків та 28 7,5% – амбовертів (які мають за шкалою екстраверсія – інтроверсія абоне йротизм значення 12).

Отримані дані свідчать, що 64,7% входять до складу екстравертованої групи і лише 27,8% відносяться до інтровертованої групи. На емоційно стійких припадає 54,5%, але на частку нестабільних припадає 38,0 %. Це відповідає результатам сучасних дослідників про перевагу екстравертних типів у суспільстві.

З метою збору всіх експериментальних точок на одній площині та виявлення закономірностей для певного типу темпераменту був використаний

параметр індивідуальності p' , який характеризував віддаленість від О (рисунок 2), де E' – значення екстраверсії; N' – значення нейротизму.

$$p = \sqrt{E^2 + N^2} \quad (1)$$

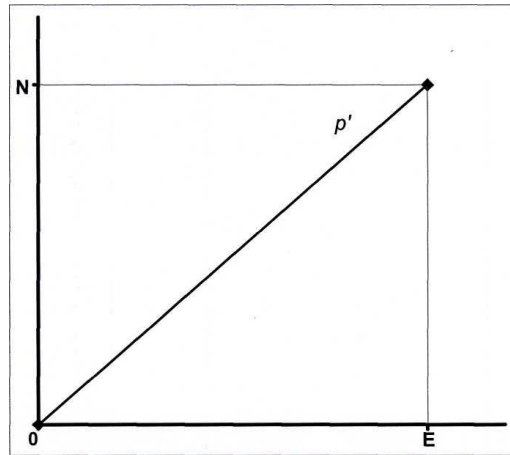

Рисунок 2. Видозмінена площина кола Г. Айзенка

Отримані середні значення p' за типами темпераменту та віковими особливостями за результатами нашого дослідження наведені в таблиці 1.

Таблиця 1

Емпіричні значення p' за типами темпераменту та віковими групами

Вік Тип темпераменту (середні значення)	25-35	36-45	46-55
Холерики = 6,2	6,8	7,2	5,8
Сангвініки = 7,8	5,7	7,0	10,1
Меланхоліки = 8,6	9,5	8,2	10,3
Флегматики = 11,1	10,6	11,5	-

Для виявлення взаємозв'язку між темпераментними особливостями та якістю комунікативних процесів було використано «часову теорію» Б. Й. Цуканова (директора Наукового центру психології часу Одеського національного університету імені І. І. Мечникова), який виявив взаємозв'язок особливості сприйняття та переробки інформації з визначенням тривалості, властивій кожній типологічній групі [1, с. 42].

Для цього, отримані середні значення параметра індивідуальності p' за типами темпераменту співробітників порівняли за реакціями за « τ -типами» Б. Й. Цуканова.

В результаті встановлено повний взаємозв'язок типологічних особливостей з тимчасовими значеннями « τ -типів» Б. Й. Цуканова. Так, отримана лінійна залежність між значеннями параметру індивідуальності (ρ) та суб'єктивним переживанням часу « τ -типами».

Учасники холероїдної групи постійно спрямовані у майбутнє, хочуть його наблизити, воно їх приваблює – у комунікації інформаційна компонента підкріплюється емоційно-вольовою, діяльнісною.

Для сангвіноїдної групи найбільш значущим є сьогодення з певною орієнтацією в майбутнє, що також знаходить відображення в комунікативному процесі – націленість на взаємодію, легкість встановлення контакту, спокійне ставлення до невдач, висока товарицькість.

Меланхолідна група – не відчують суб'єктивного дефіциту часу, комунікація націлена на «тут і зараз», не домінують у груповому спілкуванні.

Флегматоїдна група – комунікація виважена, стримана, націлена в минуле, віддають перевагу on-line взаємодії, аналітичний підхід до систематизації даних та обробки великого обсягу інформації.

Важливим аспектом розробленої Б. І. Цукановим «часової теорії» темпераменту є тісний зв'язок між суб'єктивним переживанням індивідуумом часу, швидкістю обробки інформації та успішністю (продуктивністю, оперативністю, точністю, ефективністю тощо) діяльності особистості.

Таким чином, можемо стверджувати, що існує виражена залежність між індивідуально-типологічними особливостями працівників виробничої компанії та ефективністю інформаційної взаємодії. Отримані дані можна використовувати під час підбору, адаптації, навчання персоналу різного професійного рівня.

Список використаних джерел:

1. Цуканов Б. И. Время в психике человека: Монография. Одесса: Астропринт, 2000. 220 с.
2. Цуканов Б. И. Фактор времени и природа темперамента // Вопросы психологии. 1988. № 4. С. 129–136.

Зелінська Ярослава Цезарівна,
*кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології
Національного університету біоресурсів
та природокористування*

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ

Не дивлячись на те, що психологічна допомога як професійна діяльність з'явилася не так давно та до цих пір знаходиться в стадії розвитку, ступінь її впливу на суспільство стрімко збільшується. Найважливішим завданням професійної підготовки майбутніх психологів є становлення і розвиток комунікативної компетентності, що тісно пов'язано з формуванням психологічної культури та мовленнєвої взаємодії. Соціальні очікування, що пов'язані з психологією, вимоги до практичного втілення її досягнень знаходять безпосереднє відображення у змісті, методах і формах професійної підготовки майбутніх практичних психологів.

Проблеми підготовки практичних психологів розглядали такі психологи-дослідники: С. Д. Максименко, О. Ф. Бондаренко, В. Г. Панок, Е. О. Помиткін, Н. В. Пророк, Л. М. Карамушка, В. В. Рибалка, Н. В. Чепелева та інші. Дані дослідження базуються на визначенні якостей професійного та непрофесійного висловлювань; на передбаченні про можливість аналізу консультативних бесід як текстів, продуктивності їх аналізу у контексті відповідних висловлювань психолога або клієнта. Проблема професійного мовлення психолога є предметом дослідження таких науковців як: О. Ф. Копйов, О. М. Ковальов, Н. В. Каліна, Н. Ф. Шевченко та інші.

Метою нашої статті є висвітлення змісту формування комунікативної компетентності майбутніх практичних психологів, розкриття ініціюючих можливостей моделювання ситуацій мовленнєвої взаємодії у навчальному середовищі.

Комунікативна компетентність практичного психолога є інтегральною якістю його особистості, яка синтезує в собі загальну культуру мовлення та її специфічні прояви в професійній діяльності. Культура мовлення особистості практичного психолога, насамперед, передбачає вміння вести діалог із клієнтом, активну взаємодію з ним, створення атмосфери довіри, цілковите взаєморозуміння психолога і клієнта.

Треба зазначити, що універсальною одиницею комунікативної компетентності психолога є ситуація його мовленнєвої взаємодії, моделювання якої виступає однією з умов розвитку мовленнєвої компетентності та невід'ємним компонентом мовленнєвої підготовки. Організація процесу вдосконалення професійної компетентності майбутніх практичних психологів у вищому навчальному закладі розглядається як пусковий механізм соціально психологічної научуваності індивіда. На етапі професійної підготовки навчальна діяльність студентів трансформується в контекст майбутньої професійної діяльності, яка передбачає моделювання змісту і структури реальної професійної ситуації. Як слушно зазначає академік С. Д. Максименко, одним із чинників ефективності навчання є соціальний контекст навчальної задачі, тобто зв'язок цих задач із реальними життєвими проблемами [1; 2]. Лише у разі включення у спеціально створену модель ситуації мовленнєвої взаємодії, майбутній психолог набуватиме можливості опанувати певні типові для психологів різних напрямків консультативної роботи мовленнєві паттерни взаємодії; осмислювати, спираючись на досвід, отриманий протягом залучення до виконання завдань, ціннісний професійний зміст висловлювань психолога, імпліцитно закладений в тій чи іншій системі мовленнєвої взаємодії.

Ситуація комунікативної взаємодії задається рядом чинників, зокрема, формальними: психолог, клієнт і його проблема, їх зустріч у рольових позиціях і консультативний контакт між ними. Психоконсультативна ситуація структурує зміст події і спрямовує її. Необхідною умовою психологічного консультування є інтенція – прагнення до здійснення можливостей, потенцій зустрічі психолога і клієнта, а також визначальний ідеальний образ зустрічі та

їх функціональне забезпечення. Консультативний простір – це організація психоконсультативного процесу як події через відповідну ситуацію. Виокремлюються ситуації мовленнєвої діяльності практичного психолога, які моделюються на практичних заняттях: ситуація слухання; ситуація розуміння; ситуація дії; ситуація вираження думки; ситуація емоційної насиченості.

Не викликає сумніву, що для успішної і ефективної праці практичного психолога важливими є певні професійні вміння та навички. Формування необхідних умінь та навичок комунікації майбутніх психологів здійснюється на практичних заняттях. Тому, в основу кожної ситуації спілкування покладено завдання з удосконалення певних мовленнєвих умінь:

- ситуація слухання – вміння чути клієнта, вміння активного слухання;
- ситуація розуміння – вміння розуміти приховані смисли клієнта;
- ситуація вираження думки – вміння формулювати психотерапевтичне правильне висловлювання;
- ситуація дії – вміння діяти відповідно розумінню;
- ситуація емоційної насиченості – вміння регулювати емоційну напругу у взаємодії із клієнтом.

Усі ситуації консультативної комунікації враховують структуру мовленнєвих технік: техніки формулювання професійного висловлювання, запитань (відкритих, закритих, альтернативних, ефективних, неефективних), техніка повторення, техніка перефразування, техніка інтерпретації, які, у свою чергу, сприяють становленню мовленнєвої компетентності майбутніх психологів, виробленню їх власної професійної мовленнєвої стратегії. Основною формою організації мовленнєвої підготовки майбутніх практичних психологів є мікрогрупова дискусія. Передбачається формування мікрогруп та виконання наступних завдань:

- учасникам пропонується проаналізувати специфіку діалогічної взаємодії психолога й клієнта;

- проаналізувати мовленнєві дії учасників ситуації за їх структурними елементами та рівнями (семантичний, синтаксичний, експресивний) з метою усвідомлення власного мовленнєвого потенціалу;

- визначення відповідності висловлювань студента-психолога комунікативним характеристикам професійного висловлювання, визначення ефективності мовленнєвого впливу психолога в запропонованій ситуації, визначення мовленнєвих технік, які використовував психолог.

Розвиток комунікативної компетентності, передусім, передбачає набуття студентами-психологами найвищого рівня мовленнєвої підготовки та отримання таких результатів, як:

- систематизація теоретичних знань та трансформація об'єктивного психологічного знання у знання особистісне;

- актуалізація студентами власного мовленнєвого потенціалу та усвідомлення ресурсів подальшого професійного удосконалення;

- здатність вести професійно-орієнтований діалог, формування діалогічної інтенції;

- вироблення індивідуального стилю мовленнєвих стратегій;

- розвинення комунікативних та емпатійних здібностей, особистісної і професійної рефлексії, гнучкості та динамічності мислення.

Для того, щоб студент вмів самотійно не тільки здобувати знання, але й найбільш ефективно використовувати їх, необхідні умови, які сприяють активізації комунікативної компетентності найбільш оптимальними способами. Однією із найважливіших умов є створення викладачем ситуацій мовленнєвої підготовки майбутніх психологів, що надає можливість не лише опануванню певних професійних мовленнєвих вмінь та навичок, а й виступає простором спонукального поштовху до глибоких особистісних змін майбутніх психологів, які потім можуть розвиватися й зміцнюватися в умовах подальшої професіоналізації.

Список використаних джерел:

1. Максименко С. Д. Навчання і розвиток: психологічні аспекти. Практична психологія та соціальна робота. № 10. 1997. С. 5–7.
2. Чепелева Н. В., Пов'якель Н. І. Діалогічно-орієнтований підхід в системі підготовки практичних психологів // Вісник Тернопільського експериментального інституту педагогічної освіти. Тернопіль. 1996. С. 29–31.

Корсунська Вікторія Валентинівна,
старший викладач кафедри психології
Вищого навчального приватного закладу
«Дніпровський гуманітарний університет»

**РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ ПСИХОЛОГІЧНОЇ НАУКИ ТА
 ОСОБЛИВОСТІ ГЕНЕТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ З ТОЧКИ ЗОРУ
 С. Д. МАКСИМЕНКА**

Протягом багатьох століть, починаючи с античного періоду, психологія трактувалася як наука про душу. Як наукова дисципліна вона оформилася у 19 столітті. За цей час були розроблені фізіологічні теорії сенсорних вражень, встановлені факти про розташування психічних функцій у мозку, створена перша психологічна лабораторія тощо. У 20 столітті почали зароджуватися нові напрями психології: сформулювалася теорія психологічного поля, що заснована на елементах математичної топології, виникли напрями біхевіоризму та психоаналізу, які виділяли свідомість як основний предмет вивчення психології. Досліджувалися формування і трансформація звичок як пристосувальні реакції організмів на подразнення зовнішнього середовища, відбулися перші кроки у дослідженні умовних рефлексів. Предметом дослідження науковців стає поведінка.

Альтернативою класичній психології стає радянська психологія, яка почала формуватися з 1917 року. В той час була зроблена спроба розробити систему психології, засновану на марксистській філософії та вченні І. Павлова про вищу нервову систему. Радянська психологія розвивалася в симбіозі з філософією та ізоляції. Її досягнення, наприклад теорія психологічного розвитку Л. С. Виготського, зайняла постійне місце в досягненнях

психологічної науки. Незаперечними є досягнення радянських нейропсихологів О. Р. Лурії, П. К. Анохіна у галузі дослідження мовних механізмів. Після Другої світової війни почали з'являтися спроби компромісів і злиття. Психоаналіз зазнав впливу біхевіоризму, гуманістична психологія виникла на межі психоаналізу і феноменології.

Розвиток психології останніх років полягає у виході від глобальних концепцій, деякі напрями сучасних досліджень пов'язані з певними теоріями, відбувається природний поділ проблем і перетворення психології на сукупність психологічних наук. Це відкриває простір для дискусій і кожне явище чи процес, що є предметом дослідження, можна розглядати з різних точок зору.

Загальна психологія займається вивченням перебігу процесів у дорослої людини, аналізом їх структури, елементарних процесів, що виділяються в них, їх взаємозв'язків і функції, яку відіграють у регуляції поведінки людини. Також вона містить розділи психології пов'язаних з когнітивними процесами (сприйняття, пам'ять, мислення), процесами прийняття рішень, емоцій, мотивації та особистості.

У загальній психології одним з розділів є психологія особистості, де об'єктом виступає особистість, причини її формування та зв'язок із поведінкою. І ми вже згадували, що вчених приваблювало вивчення поведінки. А дослідити її окремо від особистості неможливо. На думку психологів особистість – це цілісне поєднання психічної адаптації людини до життя та злагодженості думок, емоцій і поведінки. Психологи стверджують, що особистість розвивається протягом життя, але найбільш на неї впливає раннє дитинство та підлітковий вік. Тому психологія особистості займається розвитком особистості, факторами, що впливають на її зміни та впливом на поведінку.

Слід звернути увагу, що протягом тривалого часу відомі психологи неодноразово змінювали, розвивали та доповнювали наукові уявлення про внутрішній світ людини. За багато століть вони написали величезну кількість монографій, статей, книг на цю тему. І, звичайно ж, відомі психологи,

вивчаючи нюанси та тонкощі науки про душу, зробили в ній дивовижні відкриття, які мають велике практичне значення і сьогодні. Такі імена як Б. Г. Ананьєв, П. К. Анохін, М. О. Бернштейн, В. М. Бехтерев, П. П. Блонський, Л. С. Виготський, П. Я. Гальперин, П. Б. Ганнушкін, Б. В. Зейгарник, К. М. Корнілов, О. Ф. Лазурський, М. М. Ланге, А. Є. Личко, В. С. Мерлін, В. М. Мясищев, І. П. Павлов, К. К. Платонов, І. М. Сеченов, П. В. Сімонов, І. О. Сікорський, А. О. Смирнов, Б. П. Теплов, Д. М. Узнадзе, О. О. Ухтомський, Д. Б. Єльконін відомі всьому світу. Ці відомі психологи стали справжніми новаторами у досліджуваній галузі. Для них наука про душу була невіддільною частиною життя.

Значний вклад у розвиток психологічної науки внесли такі відомі українські психологи як Г. С. Костюк, О. С. Залужний, О. М. Раєвський, Д. Ф. Ніколенко. Теоретичний фундамент психологічної науки поповнювався представниками харківської школи О. В. Запорожець, О. М. Леонтьєвим, О. Р. Лурія, Л. І. Божовичем. В Одесі за даним напрямком працював С. Л. Рубінштейн. Пізніше дослідницька діяльність П. І. Зінченка сприяла розвитку харківської школи з проблем пам'яті С. П. Бочарова, Г. К. Середи, Г. В. Рєпкіна та інших. З усім тим, дослідження в галузі психології продовжується й сьогодні.

У своїй роботі ми хотіли б звернути увагу на дослідження відомого українського психолога, доктора психологічних наук, професора, дійсного академіка-секретаря НАПН України С. Д. Максименка. На сьогодні він обіймає посаду Директора Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України та є засновником української школи генетичної психології, у якій підготовлено понад 50 докторів та майже 200 кандидатів психологічних наук.

Отже, досягнення С. Д. Максименка у галузі психології переоцінити неможливо. За роки служіння науці він написав понад 640 наукових праць. І як ми розуміємо, одним із його улюблених напрямків специфічної сфери психології була генетична психологія.

У своїй книзі «Генетична психологія» С. Д. Максименко висвітлював думку про цілісну та системну структуру генетичної психології як окремої специфічної галузі психологічних знань. Особливу увагу також приділено вивченню психологічних механізмів розвитку структур свідомості, формуванню міжфункціональних психологічних систем; встановлено механізми присвоєння різноманітних засобів культури та їх подальшого функціонування в структурі психіки; окреслено напрямки перспективних досліджень, зокрема в галузі пограничних станів, а також явищ посередництва.

С. Д. Максименко, маючи досвід роботи педагогічного працівника, у своїй науковій діяльності звертається до генетико-моделюючого метода [1, 2, 3]. Взагалі, метод генетичного моделювання – інша назва формувального експерименту, який використовується в психології розвитку та педагогічній психології. Водночас він репрезентує структурні особливості організації дослідження та змістові акценти, які визначають спосіб взаємодії психолога із сутністю досліджуваного явища.

У своїй роботі «Генетико-моделюючий метод дослідження особистості» вчений аналізуючи методологічні положення експериментально-генетичного методу, показав принципову різницю експериментально-генетичного та генетико-моделюючого методів. Крім того, підкреслив щодо важливості методу моделювання генезису особистості та його аналітичної складової, що спрямований на значущі мобільні одиниці генезису та самомоделювання [3].

С. Д. Максименко у своїй доповіді «Генетична психологія розвитку здібностей та становлення особистості: методи, технології, терапевтичні практики» зазначав, що мета генетичної психології людини полягає у *«вивченні умов, у яких процес перетворення змісту і форм власних психічних явищ, станів свідомості та способів дій зможе досягти такого рівня досконалості психічних механізмів діяльності, на якому виникає здатність робити відкриття чи винаходи, створювати художні образи»* [5]. Тобто мета – це *«пошук закономірностей генезису від вихідного змісту недиференційованої чутливості людини до механізмів творчості»* [5].

Також вчений назвав принципи генетично-моделюючого методу: принцип аналізу по одиницям; принцип біологічного і соціального; принцип креативності; принцип рефлексивного релятивізму; принцип єдності експериментальної та генетичної ліній розвитку [5].

Завдяки методу генетичного моделювання досліджується цілісність особистості, а одиницею пошуку є потреба, тобто генетично вихідний зв'язок, що констатує зрілість біологічної особи та психологічний прояв соціальних впливів, що породжують особистість. Особистість, на його думку, народжується з двох особистостей, продовжуючи їх. Тому вона є носієм історії як універсальної еволюції Всесвіту.

С. Д. Максименко зазначав, що генетична психологія (і метод генетичного моделювання як її фактична основа) є тією галуззю психологічного знання, яка може передбачити та позначити лінію психічного розвитку особистості, але лише при реалізації ідеографічного підходу» [9]. Прогноз психічного розвитку людини тісно пов'язаний з діагностикою розвитку. Тому немає сенсу докладно описувати всі внутрішні лінії розвитку особистості. Теоретичний контекст дозволяє інакше поглянути на проблему гармонії особистості.

Психолог-науковець зазначав, що атрибутивними ознаками нужди є її гетерогенність: біологічне і соціальне мають абсолютно нерозривну єдність; здатність до розвитку (саморозвитку); розвиток нужди є спрямованим та являє себе ортогенезом; здатність до породження; існує лише у формі втілення в живу істоту; афіліативна природа; формою існування є любов, тому ознакою є нескінченність її існування; існування організму, особистості як носій та втілення нужди. Отже, на його думку, нужда виступає як молярна одиниця психіки, яка здатна до саморозвитку, та може виступати предметом психології особистості та принципом персогенезу [10].

Дослідження С. Д. Максименка викладає значний інтерес. Це добре зерно в царині психологічної української науки, а також стимул до творчого

використання власних цінностей – культурного та інтелектуального потенціалу особистості.

Список використаних джерел:

1. Максименко С. Д. Генетико-моделирующий метод в исследовании возрастной и педагогической психологии / Максименко С.Д. // Тез. к XXII Междунар. психол. конгресса, ГДР, Лейпциг, 6-12 июля. М., 1980. С. 37.
2. Максименко С. Д. Генетико-моделирующий метод в исследовании обучения и умственного развития школьников / С. Д. Максименко // Радянська школа. 1981. № 12. С. 23–29.
3. Максименко С. Д. Генетико-модельючий метод дослідження особистості / Зб. наук. праць Психологічні науки. 2014. Вип. 2.13 (109). С. 8–16. URL: [Nvmdups_2014_2.13_3.pdf](#).
4. Максименко С. Д. Генетическая психология / Максименко С. Д. М.: Рефл.-бук., Киев: Ваклер, 2000. 319 с.
5. Максименко С. Д. Генетична психологія розвитку здібностей та становлення особистості: методи, технології, терапевтичні практики. / Зб. наук. праць. III Міжнародна науково-практична конференція «Генеза буття особистості». Київ: ДП «Інформаційно-аналітичне агенство», 2017. С. 23–25. URL: http://psychology-naes-ua.institute/files/pdf/konfere-02.03_1481981174.pdf.
6. Максименко С. Д. Життєвий шлях особистості як базова категорія генетичної психології. / Зб. наук. праць Психологічні науки. Вип. 2.12 (103). С. 5–13. URL: http://mdu.edu.ua/wp-content/uploads/files/3_15.pdf.
7. Максименко С. Д. Методологічний аналіз прогнозування та внутрішні лінії розвитку психічного здоров'я особистості. / Наукові записки Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України / за ред. академіка С. Д. Максименка. Київ: Ніка-Центр, 2011. Вип. 39. С. 3–16. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/32306516.pdf>.
8. Максименко С. Д. Основи генетичної психології / Максименко С. Д. Киев, 1998. 218 с.
9. Максименко С. Д. Основні методи дослідження особистості та категорії нужди. / Проблеми сучасної психології. 2014. Вип.13 С. 7–18. URL: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:4Ta5VFhzqYcJ:es-journal.in.ua/index.php/2227-6246/article/download/159425/158681&cd=4&hl=ru&ct=clnk&gl=de>.
10. Максименко С. Персогенез як онтопсихологічна трансформація нужди. / Психологія особистості. 2010. № 1. С. 6–10. URL: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:-1Lz64GO7VUJ:irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe%3FC21COM%3D2%26I21DBN%3DUJRN%26P21DBN%3DUJRN%26IMAGE_FILE_DOWNLOAD%3D1%26Image_file_name%3DPDF/Po_2010_1_3.pdf&cd=11&hl=ru&ct=clnk&gl=de.
11. Максименко С. Д. Психология жизненной силы (нужды) личности. / Проблеми сучасної психології. 2013. Вип. 21. С. 7–23.

12. Максименко С. Д., Максименко К. С. Генетико-моделирующий метод: его эвристический и развивающий потенциал. / Проблемы сучасної психології. 2013. Вип. 22. С. 7–26. URL: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:SBZIVAXIpY8J:surgukraine.com.ua/index.php/2227-6246/article/download/159520/158758&cd=3&hl=uk&ct=clnk&gl=de>.

Красильникова Аліна Олексіївна,
здобувачка 4 курсу, спеціальності «Психологія»,
Вищого навчального приватного закладу
«Дніпровський гуманітарний університет»

Науковий керівник:
Корсунська Вікторія Валентинівна,
старший викладач кафедри психології
Вищого навчального приватного закладу
«Дніпровський гуманітарний університет»

ВКЛАД У РОЗВИТОК НАУКИ І. І. ЦУШКО

Українець за походженням, Цушко Іван Іванович народився 10 січня 1959 року. Помер 23 листопада 2014 року у віці 55 років. Він виходець зі звичайної сім'ї колгоспників села Лиса Гора, що на Миколаївщині. До семи років його виховували вдома, опісля до 15 років навчався в Лисогірській восьмирічній школі №3. По закінченню продовжив навчання в Лисогірській школі №1. Коли настала пора замислитись про подальшу вищу освіту, вибір Івана Івановича пав на Київське військово-морське училище. Проте планам не судилося здійснитися і Цушко вступив до Київського державного університету імені Т. Г. Шевченка на філософський факультет. Так почалося становлення майбутнього психолога, журналіста та соціолога.

Трудовий шлях Івана Івановича дуже цікавий, адже в нього було безліч посад. Розпочалося все ще у студентські роки, тоді Боярський машинобудівний завод «Іскра» прийняв Цушка на посаду соціолога. По закінченню Київського державного університету він ще дванадцять років буде працювати на цьому заводі у якості соціолога, керівника групи та начальника бюро соціально-психологічних досліджень.

Після звільнення у листопаді 1993 року Іван Іванович починає свою діяльність головного психолога районного відділу освіти Києво-Святошинського району Київської області. У цей час ним починає створюватися перший районний навчально-методичний центр практичної психології в Україні. Котрий створювався за підтримки Колібабчука Володимира Захаровича, тоді керівника Києво-Святошинського відділу освіти. А вже з вересня 1998 року Цушко стає директором Українського науково-методичного центру практичної психології та соціальної роботи. Крім того, він очолював Інформаційне агентство «Боярка-Інформ» з 2008 по 2010 рік. Вони випускали газету Боярської міської ради, де Іван Іванович частенько брав інтерв'ю, репортажі та писав статті.

Варто зазначити, що ще у 1990 році Іван Іванович отримав ступінь кандидата філософських наук за свою дисертаційну роботу на тему «Розвиток соціальної активності в трудовому колективі». Серед його наукових праць відомі такі роботи, як «Посібник для організаторів місцевих виборів», «Теоретичні аспекти здоров'я учнівської молоді Український НМЦ практичної психології і соціальної роботи», «Формування навичок захисту і збереження репродуктивного здоров'я учнівської і студентської молоді Український НМЦ практичної психології і соціальної роботи», «Інноваційні моделі підвищення кваліфікації працівників психологічної служби і консультантів ПМПК Український науково-методичний центр практичної психології і соціальної роботи», «Організація та науково-методичне забезпечення діяльності психологічної служби і ПМПК Український НМЦ практичної психології і соціальної роботи» та «Сучасні технології збереження здоров'я учнів: кращий досвід», де він виступає у ролі автора або співавтора.

Його характеризують як надійну, добру, емпатійну, відкриту, відповідальну людину. Підтримка Івана Івановича, жага та завзятість не раз надихала працівників психологічної служби у скрутні хвилини. Цушко навіть ототожнювали із його дітищем – психологічною службою, котру він зростив з

усією відданістю та наполегливістю. За його ініціативи та активної участі створювалася нормативно-правова база.

Список джерел та літератури:

1. Снігульська В. Іван-будівничий. / Валентина Снігульська // Соціальний педагог. 2009. № 2. URL: http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe.
2. Боярка-Інфор, № 4 (49) від 02.02.2008. URL: <http://boyarka-inform.com/uploads/files/2008/49.pdf>.
3. Цушко Іван Іванович [Електронний ресурс] // Матеріал з Вікіпедії - вільної енциклопедії. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A6%D1%83%D1%88%D0%BA%D0%BE_%D0%86%D0%B2%D0%B0%D0%BD_%D0%86%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87.

Охотник Ярослава Станіславівна,
здобувачка 4 курсу, спеціальності «Психологія»,
Вищого навчального приватного закладу
«Дніпровський гуманітарний університет»

Науковий керівник:
Корсунська Вікторія Валентинівна,
старший викладач кафедри психології
Вищого навчального приватного закладу
«Дніпровський гуманітарний університет»

ВКЛАД В РОЗВИТОК НАУКИ І. Г. БІЛЯВСЬКОГО

Білявський Ілля Григорович був видатним психологом та засновником історичної психології. Він народився в Києві 1 лютого 1927 року. Батько його був дворянином польського походження, через що він боявся бути репресованим. Увійшовши до творчої сім'ї своєї дружини Іди, він перейняв творчі традиції та став частиною її родини. Сама освіта Іллі Білявського почалася з дитячого садку для дітей мистецьких професій. Закінчивши 7 класів через Другу Вітчизняну, він був евакуйованим зі своєю матір'ю. Після закінчення бойових дій, в яких Ігор Білявський також встиг взяти участь, як артилерист, він навчався на підготовчому відділенні, яке було відкрите для військових при інституті будівництва. Згодом, його було переведено до

педагогічного університету імені П. Драгоманова, де він здобув освіту за спеціальністю «викладач психології», залучившись до психологічних досліджень, він вже ніколи їх не полишав [1, с. 121].

Свої дослідження в області історичної психології він спрямовував на реконструкцію психічних особливостей людей минулих поколінь. Так він показував всьому світу особливості психічного розвитку майже усього людства. Своїми роботами він продовжував спадщину, що була започаткована ще такими вченими, як: Л. С. Вигодський, С. Л. Рубінштейн, О. Р. Лурія та інших [3, с. 301].

Описуючи свої дослідження в наукових роботах, він говорив про те, що людську поведінку можна дослідити за допомогою нових або вже раніше створених класифікацій та при цьому не вкладати в це жодного філософського сенсу. На жаль, або на щастя, кому як більш до вподоби, після В. Вундта за таким принципом діє вся психологія, що може говорити про не надто дієвий шлях розвитку подальших досліджень. «Сьогодні прийшов кінець психології у тому вигляді, в якому вона існує. Це зовсім не означає, що вона припинить свій шлях, що тривав близько півтори сотні років, одразу. Скоріше він буде істотно модифікований», – говорив Білявський [2, с. 124].

Особливу увагу І. Г. Білявський у своїх роботах, звертав на ідеї Сократа, бо його наукові погляди були достатньо близькими до сократівського напрямку. Щоб його погляди буди більш зрозумілими, розглянемо одну з головних ідей Сократа, а саме, у своїх ідеях, він спирався на те, що необхідно пізнавати себе та інших, що протягом всього життя було його девізом.

Саме коло психологічного інтересу щодо історичного розвитку людської психіки в нього було дуже неосяжним. Серед великої кількості проблем міждисциплінарного напрямку, він просував вивчення психологічних та культурних питань. Особливий інтерес він проявляв вивченню емоційної, вольової сфери, розумових та інтелектуальних цінностей, когнітивним здібностям та звичайно ж поведінці. І. Г. Білявський вважав, що вивчати

необхідно перш за все внутрішній світ людини, бо саме він здатний змінювати історію в цьому світі й не лише однієї конкретної особистості.

Зрештою, він сформулював гіпотезу про спрямованість людської інтуїції, що визначила подальший шлях вивчення пізнання.

Стосовно його робіт відомо, що за всю свою трудову кар'єру в цьому напрямку, він написав більше ніж 150 праць, які були опубліковані, монографії у кількості 6 штук та достатню кількість наукових посібників [4, с. 231].

Список використаних джерел:

1. Чепань М.-Л. А. Білявський Ілля Григорович / М.-Л. А. Чепань // Енциклопедія сучасної України / НАН України, Наук. т-во ім. Шевченка, Координ. бюро Енцикл. сучас. України НАН України; І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, О. І. Романів, М. Г. Железняк; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2001–2020.

2. Білявський Ілля Григорович // Професори Одеського Новоросійського університету: біографічний словник. 2-е вид. Одеса, 2005. Т. 2. С. 121–124.

3. Историческая психология: истоки и современное состояние: моногр. / авт. кол.; под научн. ред. Коваленко И. Н., Подшивалкиной В. И., Яремчук О. В. Одесса: Одесск. нац. ун-т, 2012. 395 с.

4. Белявский И. Г. Историческая психология / Переизд. мон., доп. биограф. материалами и фотодокументами. Предисл. к переизд. С. Д. Максименко, вступ. статья О. В. Яремчук. Одесса, 2012. 358 с.

Педенко Надія Сергіївна,
здобувачка 4 курсу, спеціальності «Психологія»,
Вищого навчального приватного закладу
«Дніпровський гуманітарний університет»

Науковий керівник:
Корсунська Вікторія Валентинівна,
старший викладач кафедри психології
Вищого навчального приватного закладу
«Дніпровський гуманітарний університет»

«ЧАС У ПСИХІЦІ ЛЮДИНИ» Б. Й. ЦУКАНОВ

Час, що минає, переживається суб'єктивно. Людина дізнається про її перебіг на своєму досвіді. Час розпадається на минуле та майбутнє. Розвиток людської особистості, її поява, становлення, руйнування, зникнення має

онтогенетичний розвиток у житті з низкою критичних точок, переломів, періодів творчих злетів і падінь. У межах психологічної науки накопичений набір фактів про проблеми часу вкрай розрізнений. Ці факти не узгоджуються один з одним, та також з іншими фактами галузей знання, в яких вивчається час. Розвиток людської особистості, її поява, становлення, руйнування, зникнення має онтогенетичний розвиток у житті з низкою критичних точок, переломів, періодів творчих злетів і падінь.

Автор монографії «Час у психіці людини» Цуканов Борис Йосипович народився в Україні 18 жовтня 1946 року, у селі Токареве, що знаходиться у межах Миколаївської області. Помер 25 грудня 2007 року. Мав ступінь доктора психологічних наук, професора, завідувача кафедри диференціальної та експериментальної психології «Одеського національного університету імені І. І. Мечникова».

Фізик за освітою, Б. І. Цуканов із 1976 року під керівництвом професора Д. Г. Елькіна вивчав питання сприйняття часу людиною. У 1982 році захистив кандидатську дисертацію на тему «Латентний період сприйняття та відображення тривалості». У 1992 захистив докторську дисертацію на тему «Власна одиниця часу в психіці індивіда».

У подальших дослідженнях Б. І. Цуканов створив сучасну теорію темпераменту. Довів, що існує зв'язок особливостей сприйняття часу людиною з типологічними особливостями. Ним були розроблені методи прогнозування та профілактики низки захворювань, включаючи ІХС, методика прогнозування та психотерапевтичного супроводу хворих з інфарктом міокарда була схвалена вченою радою інституту кардіології імені Стражесьько.

Основні роботи професора Б. І. Цуканова: «Аналіз помилки сприйняття тривалості» (1985); «Фактор часу та природа темпераменту» (1988); «Фактор часу та проблема серцево-судинних захворювань» (1989); «Психо-генетичні закономірності відтворення індивідів у типологічних групах» (1989); «Темперамент – ще один фактор ризику» (1992); «Диференціальна психологія

(лекції)» (1999); «Масштаб часу в історії Землі» (2002); «Час у психіці людини» (2000).

«Час у психіці людини»

У монографії представлені результати власних багаторічних експериментальних досліджень автора з вивчення закономірностей часу, що переживається в психіці індивіда. Основною мірою тривалості, що переживається, виступає власна одиниця часу, дана кожному індивіду від природи. Вона визначає тимчасові характеристики психіки індивіда, його приналежність до типологічної групи, суб'єктивну швидкість перебігу часу і тип орієнтації у перспективі. Власна одиниця часу є вродженою константою біологічного годинника індивіда і дозволяє на основі передавального числа побудувати циклоїдну модель переживання ультра-, цирка- та інфрадінних ритмів життя особистості. Теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено великий біологічний цикл життєдіяльності, який точно пояснює вікову періодизацію. Розглядається роль фазової сингулярної у житті особистості, у зміні життєвого шляху та психосоматичних зривах. Введено поняття «доброго годинника» як показника інтелектуального потенціалу особистості та спеціальної обдарованості.

Проблема часу знаходиться під пильною увагою допитливого людського розуму протягом усієї історії. Що таке час? Чи існує вона об'єктивно? Куди вона тече? На ці питання, складові головну складність проблеми, намагалися та намагаються знайти відповіді представники різних галузей знання. Одні мислителі залишили по собі системи, в яких час розглядався або як річ у собі, або як форма людського розуму. Інші розглядали час як основну форму, що рухає матерії, в якому існує і сам суб'єкт, що пізнає, – людина. За одними поглядами, час, як об'єкт, не існує, а згідно іншим, час як об'єкт з певними фізичними властивостями, знаходиться поза суб'єктом у вигляді поточних змін зовнішнього світу. Ці зміни сприймаються суб'єктом та його психіка існує у відбитому часі. Але, з одного боку, спроби виділити час, як об'єкт, і описати його властивості (перебіг, напрям, незворотність, поділ на минуле, сьогодення

та майбутнє) в рамках фізичних законів не лише виявилися безуспішними, а й привели представників фізичних наук до висновку, що пояснення природи часу слід шукати у самому пізнаючому суб'єкті, у його розумі, свідомості. З іншого боку, дослідникам не вдалося знайти механізм, який трансформує фізичний час у суб'єктивно пережите. Тому для виходу з подібної невизначеності деякі дослідники стали стверджувати, що суб'єктивно переживаний час («чиста тривалість») ніяк не пов'язаний з фізичним часом існує незалежно від останнього.

Навряд чи правильно вбачатиме у цих висновках навмисне зведення проблеми часу до відомих і так званих суб'єктивістських підходів. Швидше навпаки, слід думати, що проблема часу своєю парадоксальністю призводить дослідників до висновку, що вона багато в чому пов'язана з часом у психіці самої людини.

З накопичених психологічною наукою фактів випливає, що психіка людини існує в теперішнім часі, і всі психічні процеси включають його метричні і топологічні властивості.

Суб'єктивно час невинно тече. Про його течію людина дізнається зі свого досвіду. Час розпадається на минуле, теперішнє та очікуване майбутнє. Розвиток людської особистості, її поява, становлення, руйнування, зникнення має онтогенетичну розгортку в часі життя поруч, критичних точок, поворотних пунктів, періодів творчих злетів та невдач.

В рамках психологічної науки накопичена безліч фактів по проблемі часу має вкрай роз'єднаний характер. Ці факти не погоджено ні між собою, ні з фактами з інших областей знання, у яких вивчається час. Таке становище навряд чи є задовільним, і в психології давно назріла потреба у критичному перегляді деяких положень та підходів до проблеми суб'єктивно пережитого часу. Насамперед, критичного.

Перегляд вимагає запитання про сприйняття часу. Судячи з того, що час, як фізичний об'єкт, виділити неможливо, питання про його сприйнятті у психології було сформульовано некоректно. Тому факти, накопичені нібито

щодо сприйняття часу, потребують нової інтерпретації. Вона, по-перше, необхідна тому, що самі собою результати мають високу достовірність, але залишаються незрозумілими та ігноруються, а іноді піддаються незаслуженій критиці тими дослідниками, які намагаються описати особистісне ставлення до пережитого часу, що виникає у суб'єкта у вигляді оцінок, суджень та понять про нього.

По-друге, результати, отримані багатьма дослідниками, дозволяють виділити тривалість реального, що реально зараз відбувається, питання про межі якого неодноразово порушувалося в психологічній літературі.

По-третє, нова інтерпретація потрібна, щоб зняти невизначеність між так званим несвідомим рівнем виміру справжнього часу «біологічним годинником» і нібито «перцептивним рівнем» часу, що розвивається на основних перебігах індивіда.

Не менш істотним недоліком на шляху до розуміння законів пережитого часу є те, що окремо вивчається життєвий шлях людини. Вікова періодизація розглядається в «об'єктивно-біографічному» часі. Але воно є не що інше, як безпосередньо передбачення переживаного часу, які, в силу викладених вище протиріч та стали предметом дослідження. Проходить життєвий час, з яким пов'язаний перебіг біологічного годинника людського організму. Хід цього годинника (біологічні ритми) також вивчається окремо, тому «ритми життя» не отримали порівняння з особливостями їх ходу ні в «об'єктивно-біографічному» часі життя людини, ні в «психологічному» часу особи.

Структура тимчасових властивостей психіки людини визначається тим, що у її основі лежить реально пройдена тривалість. Вона пов'язана з перебігом власного (біологічного) годинника індивіда та визначає особливості його особистого ставлення до часу.

Отже, у процесі двадцятирічних наукових досліджень Б. Й. Цуканову вдалося вперше у світовій психології розкрити фундаментальні закономірності часової організації індивіда та особистості. Вони виявляються вченим через науково обґрунтоване визначення метрики (тривалості і швидкості) та топології

(послідовності) переживання часу суб'єктом, тобто через його перебіг, спрямованість, незворотність, розподіл на минуле, теперішнє і майбутнє, ритмічну структуру, циклічність, С-періодичність тощо. Сама діяльність індивіда та особистості має квантову часову структуру виконання рухових актів різної складності, що залежить від «t-типу» та його кратності [3, с. 189–190].

Природа часу розуміється відомим дослідником не як окремий об'єкт, а як властивість психіки індивіда, його розуму, свідомості, у цілому – особистості. Час як філософська і психологічна категорія – це грандіозний мега фактор організації еволюційних, історичних та онтологічних процесів життєдіяльності та психічної активності людства та окремої людини зокрема. Загальне ставлення особистості до часу власного життя, його динаміки, яке переконливо доводить Борис Йосипович, «слід описувати не у масштабі прожитих людиною років, а у масштабі пережитих великих біологічних циклів його організму», що відповідають С-періодичності [3, с. 195–196], у ході яких людина має здійснювати великі справи для кожного вікового періоду.

Список використаних джерел:

1. Цуканов Б. Й. Масштаб часу життя історії Землі // генеологія. 2002. №2.
2. Цуканов Б. Й. Психологія часу: досягнення і перспективи // Вісник Одеського національного університету. Т. 6, вип.2. Психологія. 2001. С. 86–91.
3. Цуканов Б. Й. Час у психіці людини: Монографія. Одеса: Астропринт, 2000. 220 с.
4. Цуканов Б. Й. Еволюційне відлуння індивідуальних відмінностей // Психологія і суспільство. 2002. №2. С. 126–148.

Пріснякова Людмила Макарівна,
кандидат психологічних наук, доцент,
завідувачка кафедри психології
Вищого навчального приватного закладу
«Дніпровський гуманітарний університет»

Варакута Марина Леонідівна,
викладач кафедри психології
Вищого навчального приватного закладу
«Дніпровський гуманітарний університет»

ЧАСОВА ТЕОРІЯ Б. Й. ЦУКАНОВА В ПРАКТИЦІ ПСИХОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

У дослідженнях Б. Й. Цуканова – одного із засновників одеської наукової школи «Психології часу» було підтверджено факт існування чотирьох типологічних груп. Б. Й. Цуканов довів, що у акті сприйняття часу людиною ховаються динамічні властивості його психіки. Вчений встановив наявність кожного індивіда власної одиниці часу – « τ -типу». Математична обробка даних дозволила Б. Й. Цуканову виявити точки, які мають певний психологічний сенс: вони ділять суцільний спектр « τ -типів» на чотири типологічні групи. ϵ власна одиниця часу як параметр, що визначає тип темпераменту та психологічні особливості індивіда та особистості

У 1991 році Л. М. Пріснякова ввела універсальний кількісний показник ρ , який корелює з показником τ Б. Й. Цуканова

З метою збору всіх експериментальних крапок на одній площині й виявлення закономірностей для певного типу темпераменту був використаний параметр індивідуальності p' , що характеризував далекість від Γ (рисунок 1), де E' – значення екстраверсії; N' – значення нейротизма.

$$p = \sqrt{E^2 + N^2} \quad (1)$$

Т. к., E и N мають різні числові значення (від 0 до 24), те у випадку якщо значення перевищують 12, значення p' для різних типів темпераменту перебувало в такий спосіб:

$$E' = \sqrt{E-12}; N' = \sqrt{N-12}. \quad (2)$$

Якщо показники екстра-інтроверсії були менше 12, то $E'=E$, а $N'=N$.

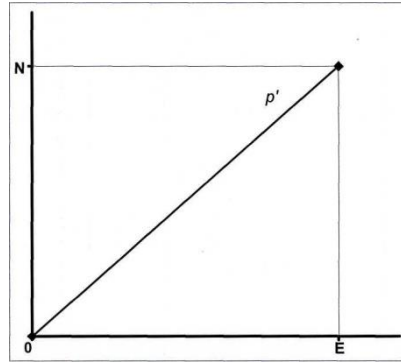

Рисунок 1. Видозмінена площина кола Айзенка Г.

Нами були співставлені значення показника індивідуальності, отриманого в нашому дослідженні та значень, отриманих іншими дослідниками. Результати аналізу приведені у таблиці 1.

Таблиця 1

Співставлення значень показника індивідуальності в психологічних дослідженнях

Дослідники	Типи темпераментів			
	х	с	м	ф
Пріснякова Л. М.	6,21	5,61	5,5	5,74
Слободенюк	7,9	6,9	7,3	7,1
Волков Д. С.	5,48	9,07	10,4	12
Пашко А. О.	8,61	-	10,11	12,04
Романова Е. Ю.	7,28	7,96	10,1	11,1

Отримані середні значення параметра індивідуальності p' по типах темпераменту порівнюємо згодом реакцій і по «т-типам» Б. Й. Цуканова, що давало можливість простежити зв'язок показників індивідуальності й внутрішніх годин індивіда (рисунок 2).

$y = p'$					
X 6,21					

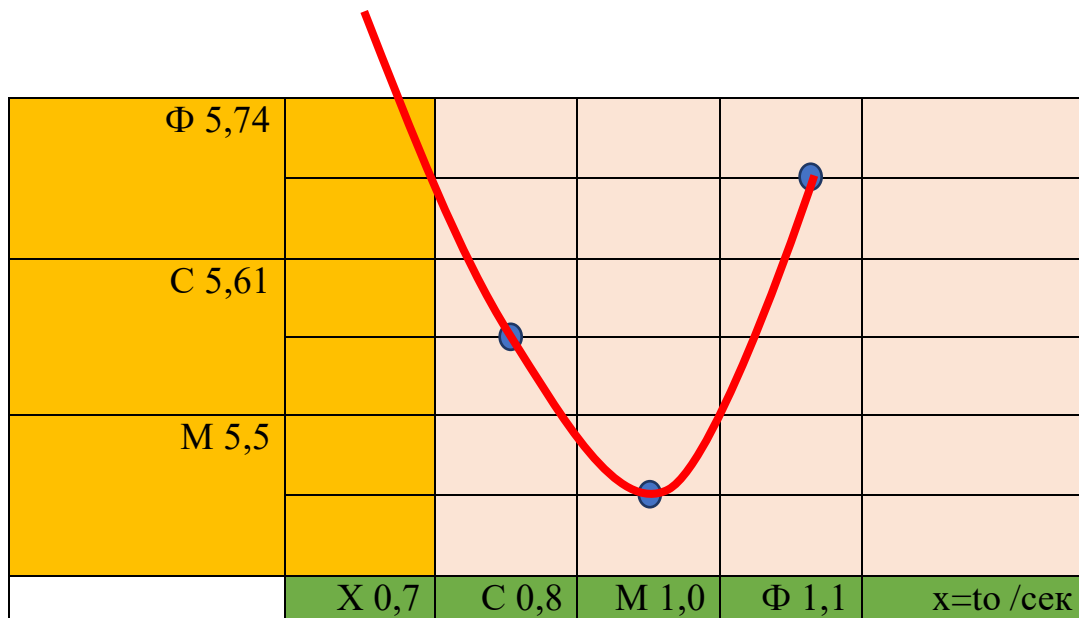

Рисунок 2. Порівняльні значення за Б. Й. Цукановим та Л. М. Прісняковою

Нами був здійснений розподіл учасників дослідження за віковими групами з метою виявлення значень показника індивідуальності в залежності від темпераментних особливостей

Таблиця 2

Розподіл учасників дослідження по віковим та темпераментним групам

Темперамент	Вікові групи				
	18-25	26-30	31-35	36-40	41-45
Х	6,2	6,8	7,2	7,9	8,3
С	6,5	6,9	7,2	9,1	10,1
М	8,3	9,5	10,2	10,5	12
Ф	8,8	10,9	11,5	12,1	12,2

Графічно представимо результати на рисунку 3.

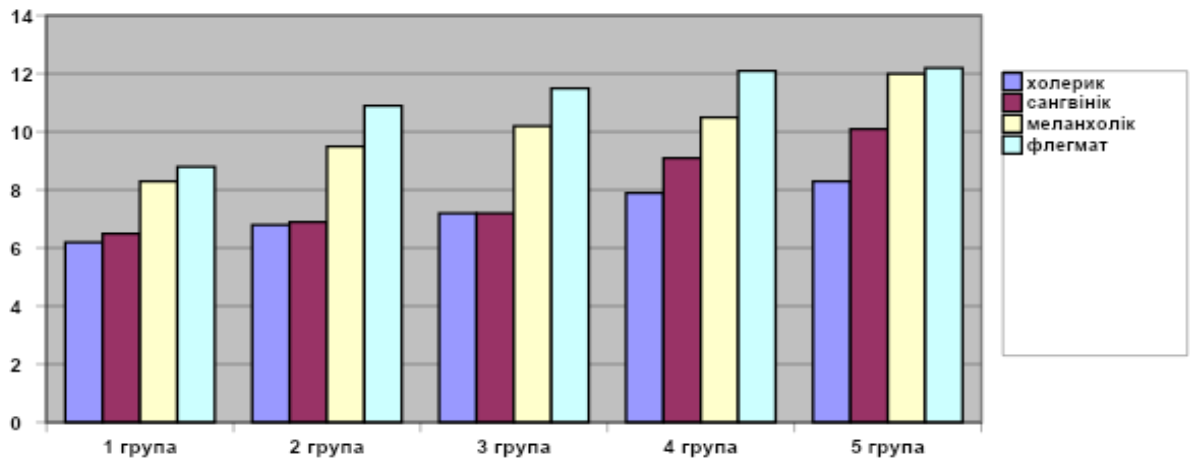

Рисунок 3. Розподіл учасників дослідження по віковим та темпераментним групам

Аналіз отриманих результатів по значенням ρ' в залежності від темпераменту та вікових змін, дозволив виявити наступні тенденції:

- в кожній віковій групі значення ρ' збільшується, відповідно до змін на «стрілі часу» Б. Й. Цуканова;

- зміни значень відбуваються й по віковим групам (зі зростанням віку показник ρ' збільшується);

- у екстравертів, значення ρ' менше значення ρ' інтровертів (1 група – $12,7 < 17,1$; 2 група – $13,7 < 20,4$; 3 група – $14,4 < 21,7$; 4 група – $17,0 < 22,6$; 5 група – $18,4 < 24,2$);

- значення ρ' у емоційно нестабільних < відносно емоційно стабільних (1 група – $14,5 < 15,3$; 2 група – $16,3 < 17,8$; 3 група – $17,4 < 18,7$; 4 група – $18,4 < 21,2$; 5 група – $20,3 < 22,3$);

Отримані значення дослідження співпадають з результатами інших авторів, що свідчить про достовірність.

Сосновенко Наталія Василівна,
*науковий співробітник
лабораторії прикладної психології освіти
Українського науково-методичного центру
практичної психології і соціальної роботи
Національної академії педагогічних наук України*

Горленко Валентина Миколаївна,
*науковий співробітник
лабораторії прикладної психології освіти
Українського науково-методичного центру
практичної психології і соціальної роботи
Національної академії педагогічних наук України*

ІВАН ЦУШКО: БІЛЯ ВИТОКІВ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ ОСВІТИ

Минулого року практичними психологами і соціальними педагогами відзначалася 30-та річниця створення психологічної служби у системі освіти України. У Національній доповіді про стан і перспективи розвитку освіти в Україні за 2021 рік зазначено, що психологічна служба являє собою розгалужену структуру навчально-методичних центрів/лабораторій, посад методистів, практичних психологів і соціальних педагогів закладів освіти усіх типів від дошкільної до вищої освіти. Становлення і розвиток якої визнано однією з найбільш вдалих освітніх реформ та найбільш суттєвим внеском вітчизняної психологічної науки у педагогічну практику [1, с.114]. Однією з постатей, яка зробила значний вклад у формування і розбудову психологічної служби освіти України є Іван Іванович Цушко – директор-організатор Українського науково-методичного центру практичної психології і соціальної роботи, соціолог, кандидат філософських наук.

Шлях до створення психологічної служби освіти є цілком логічним з огляду на трудовий шлях Івана Івановича. Звернемося до його біографії. Цушко Іван Іванович народився 10 січня 1959 році в селі Лиса Гора, що на Миколаївщині. В 1976 році, після закінчення Лисогірській школі №1 школи, подав документи до Київського військово-морського училища. Проте перед

вступними іспитами плани змінилися і Цушко І. І. вступив до Київського державного університету імені Т. Г. Шевченка на філософський факультет. Ще у студентські роки, Іван Іванович розпочав трудову діяльність на посаді соціолога Боярського машинобудівного заводу «Іскра». В 1981 році, після закінчення Київського державного університету, отримав направлення на БМЗ «Іскра», де працював до листопада 1993 року на посадах соціолога, керівника групи, начальника бюро соціально-психологічних досліджень.

У 1990 році захистив дисертацію на тему «Розвиток соціальної активності в трудовому колективі» під керівництвом Миколи Ничипоровича Корнева та отримав науковий ступінь кандидата філософських наук.

З листопада 1993 року Іван Іванович почав працювати в системі освіти Києво-Святошинського району Київської області: головним психологом районного відділу освіти, директором навчально-методичного центру практичної психології. Києво-Святошинський навчально-методичний центр практичної психології – перший районний навчально-методичний центр практичної психології в Україні – створювався Цушком Іваном Івановичем за підтримки Колібабчука Володимира Захаровича, тоді керівника Києво-Святошинського відділу освіти [2].

Системна робота зі створення психологічної служби системи освіти України розпочалася з 1991 року, коли в Інституті психології ім. Г. С. Костюка АПН України було створено новий підрозділ – Центр психологічної служби в системі народної освіти. У часи, коли служба тільки створювалася, коли визначалися перспективи, будувалися плани, вивірялися стратегії розвитку служби, а саме з вересня 1998 року Іван Іванович був призначений директором Українського науково-методичного центру практичної психології і соціальної роботи. На той час Центр був єдиною установою, яка визначала стратегію, зміст і напрями науково-методичного забезпечення професійної діяльності працівників психологічної служби системи освіти.

Головним здобутком діяльності Івана Цушка стало створення нормативно-правової бази діяльності практичних психологів і соціальних

педагогів. Законність та етичність професійної діяльності є найважливішими пріоритетами в роботі практичного психолога та соціального педагога закладів освіти й ознакою високого професіоналізму. За час його керівництва Центром було розроблено затверджено на рівні Міністерства освіти і науки України такі нормативно-правові документи:

- наказ Міністерства освіти і науки України від 03.05.1999 № 127 «Про затвердження Положення про психологічну службу системи освіти України» (із змінами, внесеними наказом Міністерства освіти і науки України від 02.07.2009 року № 616);

- наказ Міністерства освіти і науки України від 15.08.2000 № 386 «Про затвердження Типового положення про центри практичної психології і соціальної роботи»;

- наказ Міністерства освіти і науки України від 19.10.2001 № 691 «Про затвердження Положення про психологічний кабінет дошкільних, загальноосвітніх та інших навчальних закладів»;

- наказ Міністерства освіти і науки України від 20.04.2001 № 330 «Про затвердження Положення про експертизу психологічного і соціологічного інструментарію, що застосовується в навчальних закладах Міністерства освіти і науки України»;

- лист Міністерства освіти і науки України від 27.08.2000 № 1/9-352 «Щодо планування діяльності, ведення документації і звітності усіх ланок психологічної служби системи освіти України»;

- лист Міністерства освіти і науки України від 13.12.2001 № 1/9-493 «Про атестацію практичних психологів (соціальних педагогів) загальноосвітніх навчальних закладів та центрів практичної психології і соціальної роботи».

Основні наукові роботи Івана Івановича Цушка опубліковані в незалежній Україні. На жаль, з урахуванням ситуації в країні на початку її становлення вони виходили невеликим друком. З певною частиною напрацювань І. І. Цушка можна ознайомитися в Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського. Зі створенням електронної бібліотеки

Національної академії педагогічних наук України з'явилася можливість опублікувати електронні версії деяких робіт Івана Івановича. За статистичними даними бібліотеки методичні рекомендації «Сучасні технології збереження здоров'я учнів: кращий досвід», підготовлені за участю І. І. Цушка, входять до 25 найбільш завантажуваних робіт серед майже 27 тисяч ресурсів.

На основі аналізу опублікованих робіт І. І. Цушка можна виділити основні напрями наукових інтересів.

Організація та науково-методичні засади діяльності психологічної служби. І. І. Цушком, як фундатором психологічної служби, розглянуті етапи становлення і розвитку психологічної служби; визначені завдання, структура та управління, зміст діяльності служби; нормативно-правове забезпечення діяльності практичних психологів та соціальних педагогів [3].

Формування навичок здорового способу життя в дітей і підлітків. На думку науковця, здоров'я дітей – одне з основних джерел щастя, радості і повноцінного життя батьків, вчителів, суспільства в цілому і є для України головною проблемою, яка пов'язана з майбутнім держави. І. І. Цушко вважав психологічну службу складовим компонентом комплексної програми здоров'я, що має запроваджуватися в дитячому колективі. Ним були розглянуті теоретичні аспекти здоров'я учнівської молоді, визначена сутність «здоров'язберігальних технологій» та розглянуті їх класифікації, визначені і описані етапи процесу навчання в умовах здоров'язберігальної педагогіки, які відрізняються один від одного як специфічними завданнями, так і особливостями методики [4].

Формування навичок захисту і збереження репродуктивного здоров'я учнівської і студентської молоді. Іван Іванович у своїх дослідженнях приділяв особливу увагу психоедукації здобувачів освіти з питань відповідального ставлення до охорони особистого здоров'я, пропагування здорового способу життя, планування сім'ї, зміцнення репродуктивного здоров'я населення, охорони материнства, а також профілактики онкологічних захворювань. Проблема збереження репродуктивного здоров'я за своєю значущістю,

масштабністю, як вважав дослідник, є однією з найбільш актуальних. Провідна роль у її вивченні належить не тільки медицині, а й іншим галузям, що стосуються репродуктивного формування, перш за все психології, соціології, освіти, іншим відомствам та службам, науково теоретичний здобуток яких стає генератором нових профілактичних, корекційних і терапевтичних технологій. Науковцем уточнювалось поняття «репродуктивне здоров'я молоді», вивчалися фактори впливу, методики формування репродуктивної поведінки особистості [5].

Психолого-педагогічна реабілітація дітей, що опинилися в складних життєвих обставинах (діти, вилучені з сільськогосподарської праці, секс-бізнесу, «діти вулиці», працюючі діти).

У своїх працях І. І. Цушко підкреслював важливість підвищенні рівня обізнаності всіх учасників освітнього процесу та громадськості щодо негативних наслідків від торгівлі дітьми. Торгівля дітьми/людьми залишається гострою та реальною проблемою для багатьох країн світу, у тому числі й для України. Вчений зазначав, що саме практичні психологи та соціальні педагоги на високому професійному рівні можуть здійснити профілактичну, просвітницьку, консультаційну роботу з дітьми, підлітками, які постраждали від насильства та торгівлі людьми. Непоодинокі випадки, коли дітей примушують виконувати роботу, яка шкодить психічному та фізичному здоров'ю, яка порушує норми міжнародного права та національного законодавства, яка фізично та соціально небезпечна для дітей. Така праця позбавляє дітей дитинства та заважає їх розвитку. Ідеєю вченого, згідно з його дослідженнями було встановлено, що до процесу реабілітації необхідно активно залучати саму дитину та враховувати її погляди, інтереси на етапах розробки, проведення та оцінки ефективності реабілітаційних заходів.

З огляду на те, що розроблені І. І. Цушком науково-методичні засади стали основою для усієї подальшої діяльності психологічної служби системи освіти, напрацювання науковця заслуговують на вивчення як сходинку у становленні практичної психології.

Список використаних джерел:

1. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні: монографія / Нац. акад. пед. наук України; за заг.ред. В.Г.Кременя. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2021. 384 с. (До 30-річчя незалежності України). DOI: <https://doi.org/10.37472/NAES-2021-ua>
2. Снігульська В. Іван-будівничий. Психолог. 2009. № 2. С. 3–9.
3. Науково-методичні засади діяльності психологічної служби: Навчально-методичний посібник; В 2 т. / за ред. В.Г.Панка, І.І Цушка. Київ: Ніка-центр, 2005. Т. 1. 328 с.
4. Цушко І. І. Теоретичні аспекти здоров'я учнівської молоді. Київ: Український НМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2014.
5. Цушко І. І. Формування навичок захисту і збереження репродуктивного здоров'я учнівської і студентської молоді. Київ: Український НМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2013. 102 с.

Чередніченко Олексій Миколайович,
*кандидат економічних наук,
 доцент кафедри психології
 Вищого навчального приватного закладу
 «Дніпровський гуманітарний університет»*

МАКСИМЕНКО С. Д. – СТЕЖИНКИ НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Академік Національної академії педагогічних наук України доктор психологічних наук, професор, лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки, заслужений працівник науки і техніки України.

Він є видатним вченим у галузі загальної, генетичної, медичної, вікової, освітньої психології та методології розвиваючого навчання. Сергій Дмитрович народився 15 грудня 1941 року в селі Запруддя Рокитнянського району на Київщині.

У 1965 році у м. Горький закінчив педагогічний факультет Київського державного педагогічного інституту ім. М. Горького.

З 1965 року почав свою кар'єру в освіті. Він працював вчителем, заступником директора Дарницького дитячого будинку. З 1970 року викладав на кафедрі психології Київського державного педагогічного інституту ім. Горького, де потім був старшим викладачем. З 1975 року – заступник директора

Науково-дослідного інституту психології УРСР; з 1985 року – завідувач лабораторії педагогічної психології Науково-дослідного інституту психології УРСР.

З 1997 року – його було назначено директором Інституту психології названо Г. С. Костюка Академії педагогічних наук України. Потім він завідував кафедрою психології Національного медичного університету імені О. О. Богомольця.

З 2000 року обіймав посаду декана медичного та психологічного факультету. Відомий науковими розробками з теоретико-методологічних питань освітнього розвитку, методологічним відображенням проблем розвитку в психології, експериментально-генетичними методами вікової та педагогічної психології. Також він розробив і запровадив систему підготовки фахівців з медицини. Його методи діагностики занесені у Європейський Банк даних при Інституті Макса Планка (Мюнхен, Німеччина). Як член Міжнародної ради психологів (США), С. Д. Максименко є координатором досліджень в Україні з розробки та використання експериментальних методів у сфері вивчення та розвитку особистості.

Освітнянин С. Д. Максименко є засновником потужної наукової школи генетичної психології, до якої входять 38 докторів і 178 кандидатів наук з психології. Автор понад 640 наукових праць, у тому числі 17 підручників, 26 монографій та 32 підручників із загальної, експериментальної, педагогічної та розвиваючої психології.

Він надрукував перші в Україні підручники: «Психологія особистості», «Загальна психологія» (українською мовою 4 видання, російською 7 перевиданнями та англійською мовою), «Генетична психологія» та інші. Ним проведено багато інших досліджень, також проводиться громадянська та освітянська робота по популяризації наукового авторитету та психологічної культури серед громадян.

Член Міжнародної академії природничих наук (Німеччина, Ганновер), голова Експертної ради ВАК України з психологічних наук, та член багатьох Міжнародних, іноземних та Вітчизняних експертних рад та державних установ.

Академік С. Д. Максименко нагороджений багатьма орденами та Почесними грамотами, як іноземних держав, так і України.

С. Д. Максименко заснував теорію генетико-психологічного народження, зростання та буття особистості.

На його думку: «Особистість – це форма існування психіки людини, яка являє собою цілісність, здатну до саморозвитку, самовизначення, свідомої об'єктивної діяльності і саморегуляції, і має свій унікальний і неповторний внутрішній світ».

У цьому визначенні С. Д. Максименко підкреслює головне – що індивідуальна природа психіки людини, як найвищий рівень існування, сповнена рефлексії і тому може відображати всі інші істоти і себе, втілення та реальний шлях до фактичного існування тієї чи іншої людини у світі.

С. Д. Максименко визнав особистість, що засновується на комплексному узагальненні багатьох теоретичних поглядів на цю концепцію. Він проробив та узагальнив теорії таких класичних психологів, як А. Адлер, Б. Г. Анан'єв, М. О. Бернштейн, Л. І. Божович, А. Валлон, Л. С. Виготський, П. Я. Гальперин, В. В. Давидов, Е. Еріксон, Е. В. Ільєнков, Е. Кассирер, Г. С. Костюк, О. М. Леонт'єв, О. Р. Лурия, С. Мадді, В. Мак-Даугалл, А. Маслоу, Г. Олпорт, Ж. Піаже, К. К. Платонов, К. Роджерс, С. Л. Рубинштейн, А. Уїлліс, В. Франкл, З. Фрейд, В. Штерн, К.-Г. Юнг та інші.

С. Д. Максименко писав: «Особистість природи психіки людини означає, що будь-який індивідуальний психічний процес набуває дуже складну структуру. Вона має свої закони і якості, але при цьому відображає всю цілісність особистості. Тому при вивченні окремого психічного явища (мислення, емоцій, пам'яті і т.д.) тільки спеціальна і штучна абстракція дозволяє досліднику робити висновки до нього в «чистій», так би мовити, формі. Насправді, це завжди мислення саме цієї людини, його емоції або будь-

які інші явища. Такий вплив цілісності (її конструкції) на те чи інше явище не є «дріб'язковим», «стороннім»... Вона «визначає функціонування будь-якої психічної функції. Особливе значення має розгляд цього положення в області практичної психології» [1, с. 25–26].

Грунтуючись на розумінні, яке вказує на природу особистості, вчений виділяє в ньому значущі, ключові ознаки, такі як цілісність, унікальність, функціональність, експресія, відкритість і самоконтроль.

Здатність до самоконтролю, як важливої риси особистості, передбачає не тільки добровільні зусилля, але і перебудову семантичних структур, стан яких є їх сприйняттям. Тільки в процесі особливих переживань народжуються нові смисли. В основному аналізі (абсолютизм, об'єднання, досвід) ми можемо побачити, як три лінії структури особистості, які ми визначили, перетинаються своєрідним чином в цей час... Вищі і складні механізми саморегуляції поведінки можуть управлятися тільки через загальну особистість – агрегацію і цілісність. Отже, можна виділити наступні послідовні кроки формування самоконтролю в системі індивідуальної інтеграції:

- Базальна емоційна саморегуляція.
- Самоконтроль.
- Семантична, ціннісна саморегуляція.

Всі ці символи поняття особистості, пояснюючи його істотні елементи, повинні розглядатися в діалектичній єдності, при розробці єдиного методологічного підходу до вивчення особистості.

Цілісність особистості «конкретно» включає в себе всі структурні і динамічні прояви людського життя. Це відбувається не через сукупність окремих частин, а через цілісну єдність трьох джерел існування індивіда – біологічного, соціального і духовного. Ця складна і ефективна інтеграція визначає той факт, що визначення цілісності як приписуваної характеристики особистості не відповідає її справжньому розумінню. Так, особистість ідеальна, але кожна людина має свою цілісність, нагадує іншу, і принципово

відрізняється. Таким чином, на світ з'являється ще одна фундаментальна риса особистості – її унікальність (особистісна спеціальність).

На думку С. Д. Максименка, причина унікальності всебічної структури особистості кожного індивіда обумовлена двома основними факторами: по-перше, трьома основними джерелами особистості (біологічними, соціальними, духовними), а по-друге – постійним саморухом, саморозвитком особистості, в процесі індивідуальна модель окремих виразів завжди змінюється, набуваючи більш відмітної і цілісної форми. А тим часом особистість завжди неповна, відкрита для нових змін. Неповнота є важливим параметром особистості, однаково притаманним йому на початку способу життя і в його кінці».

Таким чином С. Д. Максименко опрацював та вивів нові ознаки та причинно-наслідкові зв'язки заснування, розвитку, та існування особистості. Що стало видатним кроком у психології особистості, та Української психологічної науки в цілому.

Список використаних джерел:

1. Максименко С. Д., Максименко К. С. Папуча М. В. Психология личности: Учебник. М.: ООО «КММ», 2007. 296 с.

РЕЗОЛЮЦІЯ

круглого столу «Вклад видатних психологів України в розвиток науки»

м. Дніпро

28 квітня 2022 року

Відповідно до Плану проведення науково-практичних заходів Вищого навчального приватного закладу «Дніпровський гуманітарний університет» на 2022 рік кафедра психології провела круглий стіл «Вклад видатних психологів України в розвиток науки».

Круглий стіл розпочався із вітальних слів Тетяни Алфьорової, проректора з навчальної та наукової роботи, кандидата юридичних наук, доцента та Людмили Пріснякової завідувача кафедри психології, кандидата психологічних наук, доцента.

Враховуючі неоднозначну ситуацію в Україні та дотримуючись норм безпеки засідання круглого столу відбулося в форматі онлайн режиму. Обов'язки модератора виконувала старший викладач кафедри психології Вікторія Корсунська.

У заході взяли участь науково-педагогічні працівники закладів вищої освіти, наукові співробітники Українського науково-методичного центру практичної психології і соціальної роботи НАПН України та студентська молодь.

Важливість організації круглого столу на вищезазначену тематику зумовлена необхідністю врахування практичних завдань перед психологічною наукою у тематичному наповненні дисциплін, які викладатимуться під час підготовки бакалаврів та магістрів акредитованої спеціальності «Психологія». Зокрема, передбачається, що спеціалісти психологи повинні володіти знаннями та навичками з розвитку психологічної сфери діяльності, підтримку розвитку емпіричних та експериментальних досліджень, підвищення рівня обізнаності про науково-педагогічних працівників та психологів практиків тощо.

Під час дискусії обговорено різноманітну тематику, що дало можливість як вченим, які працюють у галузі психологічних наукових знань, так і викладачам висловити свою точку зору по темах, що їх цікавлять, і висловити готовність до співпраці. Свій погляд на розвиток науки у сфері психології представили й здобувачі денної та заочної форм навчання.

По закінченню зустрічі учасники обмінялися інформаційним матеріалом щодо становлення психологічної науки з часів становлення незалежності України на прикладах відомих вчених, висловили свою точку зору щодо розглянутих проблем, а також висловили думку про корисність проведення подібних науково-методичних заходів.

Організатори та учасники круглого столу висловили надію, що такий інтерактивний формат роботи стане візитною карткою наступних заходів кафедри психології та Дніпровського гуманітарного університету взагалі.

Тетяна Алфьорова та Людмила Пріснякова підбили підсумки проведеного заходу та висловили подяку членам кафедри психології за підготовлений матеріал та обговорення актуальних питань, що мають практичне застосування у науковій діяльності, а також за організацію та підготовку цього заходу.

